

Med snudd på god prosalyrik

TEXT: HÅKAN EKLUND

Håkan Kulves, före naturvårdsintendenten på Åland, tangerar i sin sjunde bok texter av prosalyrisk karaktär.

De flesta av hans böcker handlar om substansrik fackprosa med skärgård och naturskydd som samlande tema.

Essäsamlingen "En annan värld", som han gett ut på eget förlag, innehåller en njutbar prosa. I boken återvänder Kulves till många av sina minnesmärken som idag utgör "en annan värld". Det handlar om tillbakablickar vid blomsterängar och havsvikar som vuxit igen, om övergödda vatten och ett skärgårdssamhälle i förändring, där det mesta inte längre är sig likt. Några kapitel beskriver också sjöfarten under 1940 och -50 talet.

Klassikern "Skärgård – sammanbrott eller utveckling", som var Kulves första bok, utkom 1971, en bok som fortfarande utgör intressant och lärorik läsning, nu med facit i hand.

I FÖRORDET skriver Kulves att många idag har besökt en mängd avlägsna och exotiska länder, men aldrig tagit sig tid att bekanta sig närmare med hembygdens vackra och rika natur. Han anser att den äkta samhörigheten med naturen hittas där rötterna finns och inte någon annanstans på jorden: "Det är min fasta övertygelse att man grovt bedrar sig själv om man tror att naturupplevelsens värden nödvändigtvis står i ett direkt förhållande till avståndet till resmålet".

▲ Håkan Kulves. © Nya Åland.

Jag håller helt med. Efter några varv runt jorden, och många arbetsår i tropikerna, vet jag precis som min namne på Åland att man ändå bara har sina rötter och ursprungstillhörighet på ett ställe och som är precis lika exotisk och spännande miljö som vilket ställe som helst.

Kulves tydliggör vikten av vårt förhållande till ursprungsnatur och -miljö, "som inte kan upplevas på samma sätt på någon annan plats på jorden". Det ligger mycken livsvisdom i det.

BOKENS FÖRSTA kapitel inleder han med följande diktrader.

Genom öppet natthöns hör jag
dånande vindbyar,
långa, dova, som redan har rusat förbi
när jag hör dem.

Efter kommer,
prassel och brus av vårregn i björk-
kronorna.

Hämtar in sångsvanarnas rop ända
från slaget vid Kloo.

Genom öppet natthöns vet jag nu,
bortom natten skall Norrfjärden vara
fri.

Härligt. Just så förnimmer han na-
turens innersta budskap som är så

lätt att känna igen. Förändringar om nå-
gonting som skall ske eller redan har
skett, här eller någon annanstans. Och
så fortsätter han hundra sidor framåt i
ett stort antal korta reflekterande och
självupplevda kapiteltexter som ibland
kompletteras med ett eftermäle. Ibland
är nostalgifaktorn hög, ibland sakligt
reflekterande över historiens gång och
tingens förändrade ordning. Inget är
sig längre likt. I många stycken utgör
också boken en kulturhistorisk betrak-
telse över utveckling och kommunika-
tioner i ett havsnära samhälle.

TROTS ATT JAG inte känner till för-
fattarens tassemarker gillar jag att han
är mycket platsspecifik när han tar oss
med på strövtåg i sin egen närnatur,
som under åren kom att utvidgas till
hela landskapet Åland.

Alla vi som är födda i en agrar/maritim
landsbygds-/kustkultur vet att alla
ställen har sina egna namn och att de
flesta namnen aldrig hittas på några
grundkartor, skifteskartor eller sjökort.
Allt och alla har sina namn; det gamla
agrarsamhällets egna gps-koordinater.
Namn som allt snabbare skattar åt
förgängelsen.

När Kulves i ett kapitel berättar om berguvens rop i februarinatten, från de mörka skogarna i Gunnarsby eller Lövvik bortom Näset, dansar hans texttrader fram som prosalyrik:

”Och berguven ropar och ropar ut i natten. Ur alla Kasbergens och Bläsornas och Bötenas och Degerbergens branta bergväggar ekar uvens dova hoande. Ur Burskatans skogar, ur klyftorna bakom Tjänan och bort genom skogarna i Sibby, Mångstekta och Hulta ut till Simskälorna och vidare ut över isarna och holmarna ända ut mot havet bärs i natt uvrop till uvrop överallt på Åland. Så vandrar berguvens rop vidare genom vinternatten såsom det gjort i eviga tider.”

Denna typ av text, som det finns gott om i boken, kunde väl formas om till skön prosalyrik som kunde fylla en helt ny bok.

HÅKAN KULVES skriver att boken utgör en slags inre självbetraktelse, ”utan syfte att påtvinga läsaren någon skärskild åsikt eller rentav djupare livsfilosofi”. Det kan stämma under bokens första etthundra sidor. Sen händer något med stilen som plötsligt känns misstänkt påtvingande och exkluderande när bokens tretton sista kapitel som handlar om jakt avslutas med orden: ”Jag, en jägare! Du, en jägare?” Det kunde ha varit ok i ett enskilt kapitel, men upprepningen och frågan i slutet av varje kapitel känns mycket olustig, speciellt slutleden: ”Du, en jägare?”

Borde ickejägaren ha slutat läsa här?

LIKSOM KULVES känner jag väl till den trollska och magiska känslan att i majskymningen njuta av morkullans drag över markerna. De är mina stämningsskapande vänner runt fritidshuset på Pandrosbacken långt in på natten i maj och juni.

Men att ens tänka sig att skjuta ner

dem skulle kännas som ett vidrigt jaktbrott för en österbottnisk och nyländsk jägare, medan Kulves skriver hur han kände en stor tillfredsställelse när hagelsvärmen träffar: ”Formlös och livlös liksom roterade morkullan ett varv runt sin tunga näbb och föll rakt mot marken. Dunsen blev bara som ett lätt prasslande, som vindens viskning bland torrt gräs.”

Kulves noterar att den majkvällens byte var fyra morkullor, och avslutar igen kapitlet med ”Jag, en jägare! Du en jägare!”

Nej, jägare med hög jaktetik skulle aldrig njuta av att under en stämningsskall vårväll/-natt skjuta ner vårbunstigt vackra morkullor.

Tack och lov förbjöd EU vårjakten på morkulla!

LIKADANT är det med vårjakt på sjöfåglar, som var viktig och behövlig i Fattigfinland/Fattigåland, men som inte längre har någon plats i ett modernt överflödssamhälle. Både etiskt och ekologiskt sett måste den ge vika för sunt förnuft. Populationerna av alfågel och ejder lider också hårt av dagens miljöförstöring som inte heller motiverar onödigt bråd död, allraminst under vårtid.

Noteringen ovan är kopplad till ett tre sidors eftermäle i boken om just dessa ”orättvisor” som moderna nöjesjagande vårfågeljägare åsamkats när man ”med maktspråk och på grund av prestige och okunskap inom tjänstemannakåren i Europas storstäder ännu en gång har kört över en minoritet av befolkningen bosatt i glesbygden, den här gången i skärgården, bådär inte gott för framtiden i vidsträcktare bemärkelse.”

De nyländska och österbottniska kustjägarna, som i decennier har haft en hög jaktetik beträffande sjöfågeljakt har förstånd att endast jaga under

hösten, som är jakt- och skördetid.

Som sig bör. De tycker knappast att tjänstemannakåren i Europas storstäder kör över dem angående en jakt som tillhör en förgången värld. Visst är det lätt att förstå de gamla vårjägarnas önskan att få fortsätta sin nöjesjakt under vårflyttning, men tyvärr – den ...?

Trots känslan av påtvingad och tvivelaktig jaktpropaganda i slutet av boken (som en förlagsredaktör nog skulle ha putsat bort) utgör essäsamlingen ”En annan värld” en till många delar njutbar och tänkvärd läsning om tingens ordning i närnatur. ♦

En annan värld Essäer

170 sidor / limbunden
Författare: Håkan Kulves
Utgivare: Eget förlag
Grafisk form: Skogsjö media
Illustrationer: Författaren
Utgivningsår: 2010

Attityderna förskräcker

TEXT: HÅKAN EKLUND

Kyrksläotts hembygdsförening är en produktiv förening. Listan med utgivna skrifter är imponerande.

Nr XXXIX (39; de anges alltid med romerska siffror) som kom ut senaste år heter "Miljövården i Kyrkslätt förr och nu" (327 s) är ett intressant, ovanligt och imponerande verk på två språk. Vilken kommun kan ståta har en motsvarande dokumentation? Författaren är dr. Pekka Borg, som tidigare gett ut ett tiotal böcker, och varit verksam i olika miljöplaneringsuppgifter i Kyrkslätt under fyra decennier. Dr. Borg har bl a arbetat som statens naturskyddsinspektör, varit överinspektör i Forststyrelsen, varit chef för Urho Kekkonens nationalpar och docent vid Helsingfors universitet. Han har kunskap och perspektiv på detta med natur och miljö.

BOKEN INLEDS med ett intressant historiskt kapitel som ger ett bra avstamp för den enorma och omvälvande utveckling som kommit att prägla denna storstadsnära bygd. Att börja under förhistorisk tid är "coolt" och att sen läsa om cistercienserklostret i Padis (Estland) som på 1300-talet köpte upp gårdar i Kyrkslätt är intressant. Alla vi som brukar pausa vid Padise klosterruiner på vägen hem från fågel-skådning i Spithamn vet att klostret under 1300-talet hade sina fiskevatten vid Vanda ås mynning (kan läsas från en skylt vid ruinerna). Då var Helsingforstrakten ödsliga utmarker och Padise en "kulturvag-

ga"; idag är Helsingfors en metropol, medan Padise är en borttynande glesbygd.

ATT LÄSA om miljövårdens först tid har ett dokumentärt värde; hur statens naturskyddsinspektör Reino Kalliola via länsstyrelserna år 1941 sände ut ett cirkulär till städer och kommuner där de ombads inkludera naturskyddet i kommunernas ansvarsområde. Cirkuläret fick ett positivt mottagande och i slutet av 1942 hade 367 kommuner tillsatt en förvaltningsnämnd eller ett ombud med ansvar för naturskyddet. Tyvärr gjorde krigsåren sitt till att vända medborgarnas intresse bort från naturskyddsfrågor; det fanns så många andra problem.

Under 1960-talet kom naturskyddsarbetet igång på allvar i Kyrkslätt och man börjar jobba för att avsätta områden för naturskydd och rekreation. Och missförhållanden inom miljövården debatteras. Det handlar om avlopp, sopförbränning på bakgårdar, hotande urankraftverksprojekt, bilsrot, avfall, kalavverkning i rekreatiomsområden och så vidare.

FÖR DET MESTA fick man jobba i motvind. Kommunens tjänstemannalednings attityd till miljö och miljökunskande var till stor del negativ, tydligast kom det fram i kommundirektör Kaj Gustafssons och kommuningenjör Maunu Kempainens verksamhet. Speciellt kommundirektör Gustafssons negativa inverkan på skötseln av Kyrksläotts miljövårdsväsende kom att påverka äldre tjänstemäns attityder och verksamhet under långa tider. Miljövårdsnämnden lades ned 1993; kommunen ville avskaffa uppgifter inom miljövården som upplevts som alltför aktiv – som de lyckades med och myndighetsuppgifterna inom miljövården sköttes inte längre av ett självständigt förtroendeorgan

utan fördelades till en mängd olika personer som saknade sakkunskap om miljövård.

Skilnaderna till grannkommunen Esbo var enorm, där miljövården hade integrerats i stadens strategiplan. Förvaltningsreformen 2009 innebar att förutsättningarna för miljövården förbättrades tack vare att förtroendeorganens organisation ändrades.

ETT AV DE MEST intressanta kapitlen i boken är en elva sidors rapport skriven av Leif Lindgren som var Kyrksläotts första heltidsanställda miljövårdssekreterare under åren 1982-89. Det är en skrämmande dokumentation hur en kommun med fina natur- och kulturmiljöer byggdes sönder; den egentliga makthavaren i miljövårdsfrågor var den tekniska nämnden och den dåvarande kommuningenjören (Maunu Kempainen) var kommundirektörens (Kaj Gustafsson) betrodda man.

Så här skriver Lindgren: "Inte hade miljövården någon status. Jag minns den enda gång jag fick komma till kommunstyrelsen för att presentera ett av miljönämndens ärenden. Kommunstyrelsen skrattade muntert när jag blev ombedd att stiga in. Det gick en stund innan jag insåg att det var mig de skrattade rakt i ansiktet. Eller jag vet inte om de skrattade åt mig eller miljövården, i en liten kommun har ju saker en tendens att personifieras." Vuxenmobbing skulle detta beteende kallas idag.

ELISABET REHN som är känd som naturintresserad gjorde en del positiva insatser för miljöfrågor i Kyrkslätt. Som försvarsminister invigde hon bl a Kyrksläotts första naturstig 1991. En naturstig som sen kommunen under kommande år inte kunde hitta resurser för att underhålla, utan lade ner! Ynkligt.

Boken "Miljövården i Kyrkslätt förr och nu" är delvis ett chockerande dokument över människors okunskap, ovilja och oförmåga att förvalta det naturarv som vi satts att förvalta för kommande generationer.

Spåren förskräcker. Denna bok kunde gälla vilken kommun som helst i Svenskfinland. Tyvärr.

Vi har alltså den natur och den miljö som vi förtjänar. ♦

Kyrksläotts hembygdsförening XXXIX

Miljövården i Kyrkslätt förr och nu

327 sidor / inbunden

Författare: dr. Pekka Borg

Utgivare: Kyrksläotts hembygdsförening

ISBN: ?

Utgivningsår: 2011

Cirka pris: ? euro

Ab Skärgårdsvägen 60 år

TEXT: NINA SÖDERLUND

Trafikförbindelser i skärgården är inte bara färjor, förbindelsebåtar, vinterisvägar och svävar. I de västboländska skärgårdsområdena har den kollektivtrafik som sker längs landsvägen en minst lika stor betydelse.

Tack vare en fungerande busstrafik har varor och folk transporterats till hamnar, byar och stränder och bidragit till att skärgården kunnat hållas levande. Ab Skärgårdsvägens färskas historik av Bosse Ahlnäs är intressant läsning för alla som vill veta mera om trafikförhållandena under de senaste sex årtiondena i den västra skärgården i Åboland.

Egentligen går historiken längre tillbaka än så, eftersom den ger en överblick över busstrafiken i skärgården ända från 1920-talet.

FÖR MIG SOM ÅKT buss i skärgården regelbundet sedan 1968, och fortfarande pendlar med buss mellan Nagu och Åbo, är boken en guldgruva fylld med bekanta ansikten, namn, bussar och årtal. Här finns också massor som glömt, som man nu på nytt blir påmind om.

Medan historiken skrevs fick anställda, delägare, resenärer och skärgårdsbor bidra med minnen och anekdoter, vilket gör historiken verkligen roande och levande.

Till de mera heroiska historierna hör nog Harry Ölanders vågade färd ut på isen med en splitterny tung och dyr buss. Men vad gör man om man skall över och isen stoppar färjorna.

För många är det säkert också förvånande att läsa att den första bussen till Iniö anlände så sent som 18.7 1981! Det var Creamers orkesterbuss som till slut kom fram till festplatsen, efter att man först tvingats bredda vägen och fälla några träd. Det är säkert inte heller många som idag känner till att det i mars 1950 gick en daglig bussförbindelse på isen mellan Kyrkbacken i Nagu och Simonby i Pargas: "Passagerare samt lättare last medtages".

MÅNGA MINNS 1970-talets strejker som regelbundet stoppade både det ena och det andra i Finland. För skärgården var färjorna, förbindelsebåtarna och bussarna de livsnervar man helt enkelt inte klarade sig utan. Ab Skär-

gårdsvägen hade skapat ett finurligt sätt att se till att några bussar alltid kunde gå även om det var busstrejk: några av chaufförerna var delägare i bolaget och på så sätt var de i en strejksituation inte arbetstagare utan arbetsgivare. Jag tror jag själv var med den gången när Åke Åberg under en strejk lyckades få in 102 passagerare i en buss – något som för oss skolbarn var jätteroligt! Polisen hade förstånd att titta åt annat håll just då.

FÖR ATT VI skall ha en framtid med fungerande bussförbindelser i skärgården finns det ett knep högt över de andra: ANVÄND BUSS och prata inte bara om att bussförbindelser i skärgården behövs. Tack vare regionbiljetten är det ofattbart billigt i dag att åka kollektivt – utnyttja denna fina möjlighet så länge den finns!

Boken "Ab Skärgårdsvägen – Saa-ristotie Oy 1951-2011" på 206 sidor kan köpas bl a på alla banker i västra skärgården, på TIBO och på Vainion liikennes kontor i Salo. ♦

Bantad årsskrift från Åland

TEXT: THURE MALMBERG

Sjöhistorisk årsskrift för Åland (nr 23) blev klar till början av december.

Det märks att man i Mariehamn under året koncentrerat sig på ombyggnaden av sjöfartsmuseet: årsskriften är på bara 94 sidor mot normalt ca 150 under de senaste åren.

Innehållet är dock fortfarande både uppfriskande och omväxlande: Bertil Lindqvist skriver om åländska Viktor Sjölund och utflyktsbåten Cygnet han 1913 lät bygga i Nya Zeeland.

Marcus Lindfors tar upp ett värdefullt men nästan bortglömt kapitel i den finländska sjöfartshistorien: Libertybåtarna. Några av de 2708 lastfartyg som i ilfart byggdes i USA 1941-1945 hamnade slutligen i Finland. Lindfors beskriver ödet för två av dem, Curt Mattson Rederi Ab:s s/s Frostvik och Tranvik båda byggda 1943 och skrotade 1969 respektive 1965.

Rolf Fellman behandlar våra krigsår och speciellt då sänkningen av eskortfartyget Aura (II), en gång finländsk presidentjakt och före det passage-rarångare på Östersjön under svensk och finländsk flagg.

Per Gustavsson, som genom åren forskat grundligt i Ålands Kommunikations Aktiebolags s/s Sofia, skildrar nu hennes sista kända tid på Ladoga fram till fortsättningskriget.

SAMTIDIGT GÖR Gustavsson den fortsatta sjöhistoriska forskningen en tjänst när han avfärdar en del missuppfattningar och fel rörande Sofias historia; hon var inte byggd i Motala och skrotades inte heller där, hon förde inte Amundsen till Nordpolen,

hon trafikerade inte Libau (dagens Liepaja) och framför allt: hon övertogs aldrig av Ångfartygs Ab Bore i Åbo.

Varför då överhuvudtaget detta intresse för Sofia? Visst, hon var en av pionjärerna i trafiken på Åland, men det är tiden på Ladoga efter Ålands Kommunikations Aktiebolags konkurs som tidigare inte utförligt beskrivits på svenska.

Om åländsk sjöhistoria och åländskt sjöfolk skriver bl a Yngve Gustafsson, Anna Grönholm och Anders Westermarck. Erik Andersson bidrar med två sonetter, en om uppståndelsen kring Champagnevraket och dess last, en annan om den åländska sjömannskolan under femtio år. ♦

Sjöhistorisk årsskrift för Åland 2010-2011 (Nr 23)

96 sidor / limmad

Utgivare: Ålands sjöfartsmuseum

Utgivningsår: 2011

Cirka pris: 20 euro

Artikelförfattaren

Thure Malmberg är journalist

Adress: Centrumgränd 1 A 3,
01150 SÖDERKULLA

Tfn: +358 405 93 6269,
+358 9 2728 379

e-post: thuremalmberg@yahoo.se

Informativ faktabok

TEXT: HÅKAN EKLUND

På Åbo Akademis förlag utkom under våren 2011 en liten men innehållsrik bok med titeln "Konflikter i skärgårdsmiljön".

I boken breddar ett antal experter våra biologiska, etiska och samhällseliga perspektiv på Åbolands skärgård. Redaktörer är Erik Bonsdorff, Patrik Hagman, Marko Joas, Tage Kurtén och Björn Vikström.

BOKEN ÄR resultatet av ett tvärvetenskapligt forskningsprojekt vid Åbo Akademi där marinbiologer, statsvetare och teologer strävat efter att skapa grund för en gemensam diskussion kring skärgårdsmiljön.

Hur uppstår konflikter kring miljö och hur skall de hanteras? är en av frågorna som ställs.

I bokens åtta kapitel med substansmaterial hittas embryon till svar till de flesta frågor, för den som är tillräckligt vetgirig att läsa och söka.

Tyvärr brukar den här typen att faktaalitteratur inte hittas i händerna på de människor som allra mest skulle behöva informationen.

Innehållet i en sådan här bok kunde gärna bearbetas om till en dagstidningsversion, som skulle matas ut i lämpliga doser, där en del av det akademiska forskarspråket kunde formuleras om. Alla kapitel har inte ett flytande och lättläst språk.

ETT FORSKARP som kan skriva så att också lekmän förstår är Cecilia Lundberg och Erik Bonsdorff. I artikeln "En hållbar havsmiljö - kan pusslet gå ihop både för naturen och

samhället?" skriver de att det är en utopi att återskapa Östersjön som det såg ut för ett sekel sedan. I stället bör vi sträva efter ett nytt, okänt tillstånd, men med mindre påverkan av eutrofiering, överfiske, miljöfarliga kemikalier. De anser att miljöns tillstånd i Östersjön är kritisk och kräver målmedvetna och kraftiga åtgärder nu, och av alla inblandade parter.

De är medvetna om att skärgårdar är värdeladdade miljöer där det ekologiska ändå måste balanseras med det kulturella, historiska och socioekonomiska på ett hållbart sätt.

TILL MÄNNISKANS subjektiva natur hör att dela in djur och fåglar i olika värdeklasser; somliga anses ju mer värda och viktigare än andra, som ingen kan undgå att notera i eldfångda dagstidningsdebatter. En smäcker vit knölsvan upplevs inte som ett problem och syndabock trots att de har ökat markant i kusttrakterna under de senaste årtiondena, medan den svarta storskarven är en omstridd återvändare i vår skärgård som får känslorna att svalla.

En ståtlig havsörn har också högre status än den lilla okända vitmärlan i sedimentet på djupa bottenar som knappast många lekmän har sett med blotta ögat.

Och trots att dagens sälstammar inte kan jämföras med de mängder som en gång i tiden skapade livsförutsättningar för våra förfäder längs i kustland och skärgård är även de mest okunniga ense om att sälarna är för många. Liksom skarvarna. Trots att båda arterna har gynnats av övergödda vatten, med mat i överflöd. Skulle det finnas ont om mat (fisk), skulle ju både säl och skarv dra vidare. Sådan är ju naturen.

ENLIGT DEN allmänt rådande uppfattningen är natur- och miljövärd

av godo endast om det inte berör ens egna privata sfär, detta gäller såväl fast bosatta som sommarvärdar. Något som tydliggjorts gällande skarv, säl, fiskodling och vindkraft på det lokala och privata planet.

Maria Sjöblom skriver i artikeln "Miljöhot och medborgardeltagande i Åbolands skärgård" att det inte är någon lätt uppgift för tjänstemän och politiker att förvalta de gemensamma naturliga resurserna på ett sätt som tillfredsställer så många medborgare som möjligt. Hon exemplifierar problemet med överfiske av torsk i Östersjön. Torsken är ju en viktig fisk både i ett kommersiellt perspektiv och för fritidsfiskare. Dessutom är den en viktig predator, en av de få större rovfiskar i vårt hav, vilket gör den viktig för den ekologiska balansen.

Men detta är en alltför lång (och sedelärande) historia för att avslöjas i en bokpresentation.

Läs boken som borde finnas tillgänglig i varje skärgårdshem, i varje sommarstuga och i varje skeppsbibliotek!

Det är en verklig lisa för själen att kunna läsa om dylika känsliga ämnen där tonen är saklig och faktasubstansen solid. Rekommenderas. ♦

Konflikter i skärgårdsmiljön

176 sidor / limmad

Red: Erik Bonsdorff, Patrik Hagman, Marko Joas, Tage Kurtén och Björn Vikström

Utgivare: Åbo Akademis förlag

ISBN: ?

Utgivningsår: 2011

Cirkapris: ? euro